

قسمت ششم:

دوره‌ها و رشته‌های تحصیلی در ایران

ضوابط تحصیل در آن

احمد صافی

در مقالات قبل (شماره‌های ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱) در مورد ساختار آموزشی ایران، دوره‌های پیش دبستانی و دبستانی، دوره راهنمایی تحصیلی و دوره متوسطه مطالبی مطرح شد. در این شماره، کماکان چهارمین دوره تحصیلی ایران به نام دوره متوسطه عمومی، فنی و حرفه‌ای و کار-دانش در زمینه‌های زیر مورد بحث قرار می‌گیرد.

۱- ساختار اداری و آموزشی دوره متوسطه، پیش دانشگاهی و کاردانی پیوسته

۲- دوره متوسطه نظری و ضوابط تحصیل در این

دوره

۳- اهداف دوره متوسطه نظری در ایران

۴- مبانی و فلسفه رشته‌های تحصیلی در دوره

متوسطه نظری، فنی و حرفه‌ای و ضوابط انتخاب رشته

ساختار اداری و آموزشی دوره‌های متوسطه.

پیش دانشگاهی و کاردانی پیوسته

در تشکیلات جدید اداری (ستادی) وزارت آموزش و پرورش، وزیر آموزش و پرورش دارای معاونان متعدد به شرح زیر است:

۱- معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی

۲- معاونت آموزش و پرورش نظری و مهارتی

۳- معاونت تربیت بدنی و تندرستی

۴- معاونت برنامه‌ریزی و منابع انسانی

۵- معاونت مشارکت‌های مردمی

۶- معاونت حقوقی و امور مجلس

۷- معاونت پشتیبانی

دفاتر آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی تحصیلی،

عشایری و ارزشیابی تحصیلی و تربیتی زیر نظر معاونت

آموزش عمومی و امور تربیتی قرار دارند و برنامه‌ریزی و نظارت بر امور دوره‌های پیش دبستانی، دبستانی و راهنمایی تحصیلی بر عهده دفاتر زیر نظر این معاونت است.

در تشکیلات جدید، زیر نظر معاونت آموزش و پرورش نظری و مهارتی، دفاتر و اداره کل به شرح زیر فعالیت می‌کنند:

۱- دفتر آموزش و پرورش نظری و پیش دانشگاهی

۲- دفتر آموزش و پرورش کار-دانش

۳- دفتر آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای

۴- دفتر امور مدارس عالی فنی و حرفه‌ای

۵- دفتر برنامه‌ریزی امور فرهنگی و مشاوره

۶- اداره کل سنجش و ارزشیابی تحصیلی

پیوند

پیش‌بینی شده است. بنابراین مدارس متوسطه نظری (دبیرستان‌ها)، پیش‌دانشگاهی و هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای (صنعت، کشاورزی و خدمات) و آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای از طریق تشکیلات ستادی، استان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت می‌شوند.

تهیه طرح‌های مختلف، تدوین برنامه‌های درسی و انجام برنامه‌ریزی توسعه و تأمین منابع انسانی، تهیه و چاپ کتاب‌های درسی، ساخت مدارس متوسطه، و تأمین تجهیزات آن‌ها و تدوین آیین‌نامه‌های مختلف آموزشی، امتحانی، مالی و اداری و انضباطی از جمله اساس‌نامه و آیین‌نامه انجمن اولیا و مربیان مدارس از وظایف دستگاه‌های ستادی وزارت آموزش و پرورش است.

امور مربوط به برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی، رهبری و نظارت بر امور مدارس متوسطه نظری و پیش‌دانشگاهی بر عهده دفتر آموزش و پرورش نظری و پیش‌دانشگاهی، امور مربوط به مدارس متوسطه فنی و حرفه‌ای (هنرستان‌ها) بر عهده دفتر آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای، امور مربوط به دبیرستان‌های کار - دانش بر عهده دفتر آموزش و پرورش عشایری و امور مربوط به آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای (کاردانی پیوسته) زیر نظر دفتر امور مدارس فنی و حرفه‌ای قرار دارد.

در سازمان‌های آموزش و پرورش استان‌های کشور و مدیریت آموزش و پرورش مناطق مختلف ایران، تشکیلات خاصی مرکب از کارشناسان مسئول، کارشناسان و...

ساختار آموزشی و علمی

دوره متوسطه، پیش‌دانشگاهی و کاردانی پیوسته دارای ساختار عمودی و افقی است.

ساختار عمودی عبارت است از:

۱- دوره متوسطه نظری (۳ سال)

۲- دوره متوسطه فنی و حرفه‌ای (۳ سال)

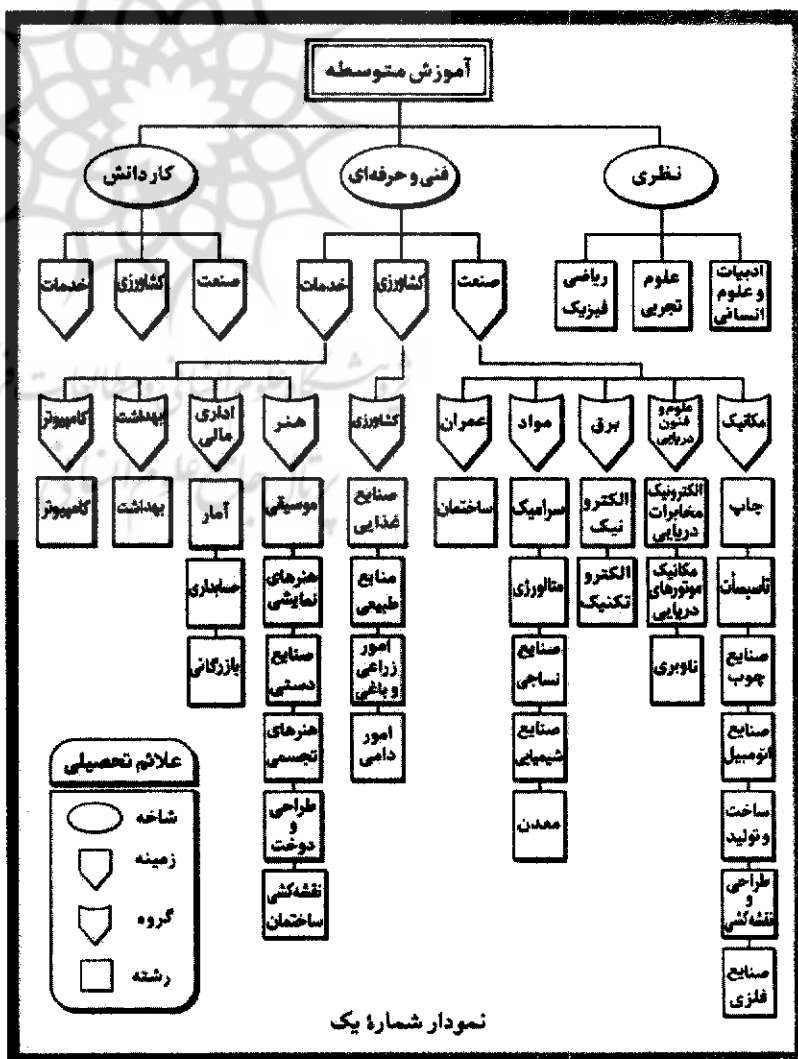
۳- دوره متوسطه کار - دانش (۳ سال)

۴- دوره پیش‌دانشگاهی (۱ سال)

۵- دوره کاردانی پیوسته (۲ سال)

ساختار افقی عبارت از شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی متعددی است که در هر دوره وجود دارد و هر یک دارای ویژگی‌ها و ضوابط مشترک و خاصی از نظر تحصیلی می‌باشد که مورد بحث قرار خواهند گرفت.

نمودار شماره یک ساختار آموزشی دوره متوسطه، پیش‌دانشگاهی و کاردانی پیوسته را نشان می‌دهد.

نام در پایه‌های اول و دوم و سوم متوسطه به ترتیب ۱۷، ۱۸ و ۱۹ سال تمام است. ملاک محاسبه سن دانش‌آموز برای ثبت نام اول مهرماه خواهد بود.

۷- حداقل سن تحصیل در مدارس بزرگسالان در دوره متوسطه ۱۶ سال خواهد بود.

۸- ثبت نام مجدد دانش‌آموزان غیرمشمول نظام وظیفه که ترک تحصیل کرده‌اند با رعایت شرایط سنی در پایه تحصیلی مربوط بلامانع است.

۹- برای شرکت در امتحانات متفرقه پایه‌های متوسطه رعایت شرط سنی ضرورت ندارد.

۱۰- دانش‌آموزان دختری که در حین تحصیل ازدواج می‌کنند می‌توانند به یکی از روش‌های زیر ادامه تحصیل دهند.

* طبق مقررات در امتحانات متفرقه شرکت نمایند.

* طبق مقررات در مدارس بزرگسالان تحصیل نمایند.

* در صورت داشتن شرایط سنی، در مدارس روزانه ثبت نام کنند و بدون حضور در کلاس، مانند سایرین در امتحانات شرکت نمایند.

* با رعایت سادگی کامل و بدون هیچ گونه آرایش و وجه ظاهری ازدواج و خودداری کامل از ابراز مسایل ازدواج با دیگر دانش‌آموزان مانند سایرین در مدارس روزانه به تحصیل ادامه دهند.

اهداف اصلی دوره متوسطه نظری

مطالعه روند تعیین اهداف دوره متوسطه در ایران و تحول آن نشان می‌دهد که مهم‌ترین هدف آموزش متوسطه ابتدا تربیت افراد برای جذب و استخدام در ادارات دولتی بوده است. دارا بودن مدرک تحصیلی دوره اول متوسطه و دیپلم کامل از شرایط استخدام در سازمان‌های دولتی به شمار می‌رفت (صافی، ۱۳۸۱).

دوره متوسطه نظری و شرایط تحصیل در آن

دوره متوسطه نظری سه سال است که یک‌سال آن عمومی و دو سال آن اختصاصی است. فارغ‌التحصیلان دوره تحصیلی طبق ضوابطی می‌توانند در سال اول متوسطه ثبت نام کنند و سال اول را به صورت عمومی بگذرانند. بنابراین پس از دوره راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان شاخه یا رشته‌ای از دوره متوسطه را انتخاب نمی‌کنند، بلکه در سال اول متوسطه همه درس‌ها را به صورت مشترک یاد گرفته، امتحان می‌دهند و در پایان سال اول متوسطه می‌توانند طبق ضوابطی که گفته خواهد شد در یکی از شاخه‌های تحصیلی نظری، فنی و حرفه‌ای و کار - دانش ادامه تحصیل دهند.

ضوابط تحصیل در دوره متوسطه

طبق آیین‌نامه اجرایی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش و آیین‌نامه‌های دیگر، ضوابط تحصیل در دوره متوسطه عبارت است از:

۱- ثبت نام دانش‌آموزان برای ورود به دوره متوسطه در داخل کشور با اصل شناسنامه و در مدارس خارج از کشور با اصل شناسنامه یا گذرنامه باید صورت گیرد.

۲- پذیرفتن دانش‌آموزان به صورت مستمع آزاد ممنوع است.

۳- ثبت نام دانش‌آموزانی که محل سکونت آنان به مدرسه نزدیک‌تر است در اولویت خواهد بود.

۴- برگزاری آزمون ورودی، مصاحبه و تعیین شرط معدل جز در مدارس که قانون و مقررات خاصی دارند، مجاز نیست.

۵- برای ثبت نام در دوره متوسطه وجود گواهی‌نامه دائم یا موقت پایه سوم راهنمایی ضرورت دارد.

۶- در مناطق روستایی، عشایری و شهری حداکثر سن ثبت

۳- آموزش متوسطه به لحاظ ضرورت توجه به تفاوت‌ها در ابعاد مختلف، دوره انتخاب است و نوعی آموزش انتخابی محسوب می‌شود و لذا ارائه معیارهای مناسب و ضوابط موجّه، مترتب بر خصایص دانش‌آموزان و داوطلبان تحصیلی در این دوره آموزشی، ویژگی‌های رشته‌های تحصیلی و نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه ضرورت دارد.

۴- آموزش متوسطه با عنایت به استعدادهاى خاص نوجوانان، بر تفاوت‌ها تکیه دارد و لذا رشته‌های تحصیلی، برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی باید به گونه‌ای تدوین شوند که زمینه‌های لازم را برای بروز و فعالیت بخشیدن استعدادهاى خاص افراد فراهم کنند.

۵- آموزش متوسطه باید از یک سو در ارتباط با علایق و توانایی‌های فردی و از سوی دیگر با توجه به نیازهای متنوع کشوری، منطقه‌ای و محلی طراحی شود و لذا باید این دوره آموزشی از انعطاف پذیری لازم برخوردار باشد. ارائه الگوی پیش ساخته آموزشی، در این دوره مهم، نمی‌تواند به آسانی اهداف این دوره را تحقق بخشد.

۶- نظر به گستردگی و تراکم برنامه‌های متعدد آموزشی، که خود ناشی از گستردگی مداوم علوم و فنون است، انتقال همه جانبه این دانش‌ها و فنون، در دوره متوسطه و در سطحی بالاتر از آموزش همگانی، به همه دانش‌آموزان نه ممکن است و نه ضرورت دارد و لذا در دوره متوسطه باید برنامه‌های درسی متنوع، در شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی تقسیم شده، نوعی تقسیم کار صورت گیرد و در نتیجه فرصت‌های مناسب برای انتخاب رشته و درس براساس استعدادها، رغبت‌ها، معلومات پایه و نیازهای آینده بهتر فراهم شود. (غلامحسین شکوهی، ۱۳۷۶).

۷- فلسفه ایجاد هر رشته از رشته‌های تحصیلی در دوره متوسطه باید اولاً ناشی از ارتباط آن رشته با مشاغل و حرف جامعه و نوعی اشتغال ثمربخش و مؤثر باشد. ثانیاً

در طرح نظام جدید متوسطه مصوب ۱۳۶۹، سه هدف عمده به شرح زیر برای دوره متوسطه نظری در نظر گرفته شده است:

- ۱- شناخت بهتر استعداد و علاقه دانش‌آموزان
- ۲- اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی دانش‌آموزان
- ۳- ایجاد زمینه مناسب برای هدایت دانش‌آموزان به مسیرهای تحصیلی مورد نظر و احراز آمادگی نسبی برای ادامه تحصیلات عالی‌تر دانشگاهی.

مبانی و فلسفه ایجاد رشته‌های تحصیلی در دوره متوسطه اهمیت و ضرورت نوع آن

در مورد اهمیت رشته‌های تحصیلی و تنوع آن در دوره متوسطه توجه به موارد زیر ضرورت دارد.

۱- در نظام‌های آموزش و پرورش، آموزش متوسطه بخشی از فرصت‌ها و برنامه‌های آموزشی و پرورشی است که از طریق این فرصت‌ها، می‌باید ضمن آشنا ساختن بیش‌تر نوجوانان با سرمایه‌های فرهنگی و اندوخته‌های بشری و حاصل تجارب گذشتگان، استعداد ذاتی آنان فعالیت یابد. لذا اهداف، ساختار و نوع رشته‌های تحصیلی و مواد درسی این دوره مهم تحصیلی باید با توجه به خصوصیات نوجوانان و جوانان، ارزش‌ها و نیازهای جامعه، تعیین و طراحی شود.

۲- استعدادها و امکانات ذاتی آدمی در ارتباط با نیازهای فردی و اجتماعی متفاوت‌اند. پاره‌ای کاربرد عمومی و همگانی دارند که آن‌ها را استعدادهاى عمومی می‌گویند و بعضی کاربرد اختصاصی دارند و بروز و ظهور آن‌ها، در بعضی از افراد جامعه و در جهت رفع نیازهای اجتماعی و بازار کار، کافی به نظر می‌رسد که آن‌ها را به استعدادهاى خاص تعبیر می‌نمایند و لذا آموزش همگانی و اجباری را متوجه بروز و ظهور هر چه بیش‌تر استعدادهاى عمومی و آموزش متوسطه را بیش‌تر متوجه پرورش استعدادهاى خاص می‌دانند.

و لذا ادغام آموزش نظری و فعالیت‌های عملی — برای ثمربخشی دوره متوسطه و اهداف متعدد آن ضرورت می‌یابد. ۱۲- موفقیت هر دانش‌آموز در هر تلاش و کوشش تحصیلی در دوره متوسطه، با چگونگی و میزان توافق بین خصایص (بدنی، روانی، اخلاقی و عاطفی) فرد و شرایط و خصایص و موقعیت‌های آموزشی، بستگی دارد. تذکر این نکته ضرورت دارد که اولاً معدودی از کشورهای جهان، به نظام انتخاب درسی در نظام آموزش و پرورش خود دسترسی دارند و اکثر کشورها از الگوی پیش ساخته آموزشی در دوره متوسطه بهره می‌گیرند. ثانیاً حتی در نظام‌های کشورهای صنعتی — بین نیازهای جامعه و بازار کار و معلومات و توانایی‌های مکتسبه در دوره‌های آموزشی نوعی فاصله مشاهده می‌شود.

۱۳- از روش‌های مناسب و مطلوب برنامه‌ریزی آموزشی دوره متوسطه، دادن فرصت‌های انتخاب نه تنها در شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی است، بلکه وجود تعداد زیاد دروس انتخابی در این دوره آموزشی است. زیرا وجود دروس انتخابی، توجه به تفاوت‌های فردی و نیازهای اجتماعی را ممکن می‌سازد و رشد شخصیت نوجوانان را میسر می‌کند.

رشته‌های تحصیلی دوره متوسطه در ایران

رشته‌های تحصیلی در دوره متوسطه نظری، فنی و حرفه‌ای و کار - دانش متعدد و متنوع‌اند. طبق طرح جدید آموزش متوسطه، مصوب ۱۳۶۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی، چهار رشته زیر در دوره متوسطه نظری پیش‌بینی شده است:

۱- رشته ادبیات و علوم انسانی

۲- رشته علوم تجربی

۳- رشته ریاضی - فیزیک

خصایص هر رشته و وجوه تمایز هر رشته با رشته دیگر به خوبی مشخص گردد. ثالثاً تحصیل در هر رشته، تعادل و هماهنگی ابعاد عقلانی، عاطفی، اخلاقی و معنوی و اجتماعی نوجوانان را ممکن سازد.

۸- با توجه به این که اصالت هر رشته بر توجه به استعدادها و رغبت‌های نوجوانان و نیاز واقعی بازار کار و ارزش‌های معقول جامعه مبستنی است، لذا در دوره متوسطه، نباید ارزش رشته‌ای از رشته دیگر بیش‌تر یا کم‌تر باشد و لازم است هر فرد، رشته انتخابی خود را با ارزش و مفید بیابد. این امر موجب می‌شود که گرایش به سوی رشته‌های تحصیلی، ایجاد و توسعه رشته‌های تحصیلی و توزیع دانش‌آموزان در شاخه‌ها و رشته‌ها، از مبانی و اصولی برخوردار باشد و تناسب و تعادل لازم در آن رعایت شود.

۹- در مورد انتخاب رشته‌های تحصیلی، از آغاز متوسطه یا در سال‌های بالاتر متوسطه، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. ولی عده‌ای از صاحب‌نظران، بر آنند که با توجه به پراکندگی نیازها و ضرورت دارا بودن معلومات مشترک بهتر است تحصیلات متوسطه از ابتدا به صورت شاخه باشد و سپس جهت‌گیری در زمینه کسب مهارت‌های تخصصی یعنی انتخاب رشته، به سنین یا سال‌های بالاتر موکول گردد (غلامحسین شکوهی، ۱۳۷۶).

۱۰- در شرایطی که توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های مختلف تحصیلی بر مبنای علائق، استعدادها و نیازهای آینده جامعه صورت می‌گیرد، ارزش اجتماعی هر رشته به نوع درس‌ها و نوع رشته نباید مربوط باشد، بلکه میزان و معیار اساسی را باید کیفیت خدمت فارغ‌التحصیلان در جهت رضای خداوند و خدمت به مردم دانست.

۱۱- در یک برنامه‌ریزی مناسب آموزش متوسطه، وجود دروس متعدد نظری و عملی همراه با فرصت انتخاب، ضرورت دارد و کسب دانش لازم از یک سو و کسب مهارت مورد نیاز از سوی دیگر، از این طریق میسر و ممکن می‌باشد

متوسطه حداقل دوازده باشد و دانش آموز درس فیزیک و آزمایشگاه را با موفقیت (کسب حداقل نمره ده) گذرانده باشد.

ج) مجموع نمرات دروس مرتبط با رشته در دوره راهنمایی تحصیلی و پایه اول متوسطه باید حداقل ۹۶ باشد. به عبارت دیگر معدل دروس مرتبط با رشته از دوازده کم تر نباشد.

ضوابط ورود به رشته علوم تجربی

الف) مجموع سه نمره پذیرفته شده خرداد یا شهریور هر یک از دروس ریاضی و علوم تجربی در سه پایه دوره راهنمایی تحصیلی، بدون ضریب کم تر از سی نباشد.

ب) در دوره متوسطه، دروس ریاضی یک، شیمی و آزمایشگاه یک و علوم زیستی و بهداشت (دروس سال اول) با موفقیت (کسب نمره حداقل ده) گذرانده شده، حداقل در یکی از سه درس مذکور نمره دوازده اخذ شده باشد.

ج) مجموع نمرات دروس مرتبط با رشته در دوره راهنمایی و پایه اول متوسطه باید حداقل ۱۰۸ باشد. به عبارت دیگر معدل دروس مرتبط با رشته از دوازده کم تر نباشد.

ضوابط ورود به رشته ادبیات و علوم انسانی

الف) مجموع سه نمره پذیرفته شده خرداد یا شهریور در هر یک از دروس ادبیات فارسی (معدل دروس فارسی، دستور، املاء و انشا) و عربی در سه پایه در دوره راهنمایی تحصیلی، بدون ضریب کم تر از سی نباشد.

ب) در دروس ادبیات فارسی یک، زبان فارسی یک، عربی یک و مطالعات اجتماعی نمره حداقل ده کسب شده باشد و معدل نمره دروس ادبیات فارسی یک و زبان فارسی یک حداقل دوازده باشد.

ج) مجموع نمرات دروس مرتبط با رشته در دوره راهنمایی و پایه اول دوره متوسطه باید حداقل ۱۰۸ باشد. به

۴- رشته علوم و معارف اسلامی

مدت تحصیل در هر رشته بعد از سال اول متوسطه، دو سال است و به فارغ التحصیلان متوسطه مدرک تحصیلی دیپلم در رشته مربوط داده می شود. در مورد رشته های فنی و حرفه ای و کار - دانش در مقاله بعد بحث خواهد شد. در این قسمت ضوابط ورود به هر رشته نظری مورد بحث قرار می گیرد:

ضوابط ورود به رشته های چهارگانه دوره متوسطه نظری

بر اساس آیین نامه هدایت تحصیلی، دانش آموزان دوره متوسطه می توانند بر اساس ضوابط ذیل انتخاب رشته کنند.

- ۱- نمرات برخی از دروس دوره راهنمایی تحصیلی و سال اول متوسطه (حداکثر پنجاه امتیاز)
- ۲- نظر اولیای دانش آموزان (۵ امتیاز)
- ۳- نظر دانش آموز در سال اول متوسطه (پنج امتیاز)
- ۴- نظر دبیران دروس مختلف (حداکثر ده امتیاز)
- ۵- نتایج آزمون های رغبت و استعداد (هر کدام ده امتیاز، در مجموع بیست امتیاز)
- ۶- نظر مشاور بر اساس پرونده تحصیلی (حداکثر ده امتیاز)

ضوابط مربوط به نمرات درسی رشته های نظری

عبارت است از:

رشته ریاضی - فیزیک

الف) مجموع سه نمره قبولی خرداد یا شهریور هر یک از دروس ریاضی و علوم تجربی در سه پایه در دوره راهنمایی تحصیلی، بدون ضریب کم تر از سی (۳۰) نباشد.

ب) نمره درس ریاضی یک (پایه اول) در دوره

عبارت دیگر، معدل دروس مرتبط با رشته از دوازده کم تر نباشد.

ضوابط ورود به رشته علوم و معارف اسلامی

الف) مجموع سه نمره پذیرفته شده خرداد یا شهریور هر یک از دروس ادبیات فارسی (معدل دروس دستور، املاء و انشا) و عربی، در هر سه پایه در دوره راهنمایی تحصیلی بدون ضریب کم تر از سی نباشد.

ب) در دروس ادبیات فارسی یک و زبان فارسی یک، عربی یک و تعلیمات دینی و قرآن یک، نمره حداقل یعنی ده کسب شده باشد و حداقل در یکی از دو درس عربی یک، تعلیمات دینی و قرآن یک، نمره دوازده اخذ شده باشد.

ج) مجموع نمرات دروس مرتبط با رشته در دوره راهنمایی تحصیلی و پایه اول متوسطه حداقل ۱۰۸ باشد. به عبارت دیگر، معدل دروس مرتبط با رشته از دوازده کم تر نباشد.

طبق ماده ۱۰۸ آیین نامه هدایت تحصیلی در دوره متوسطه، ملاک های هدایت تحصیلی عبارت است از:

الف) نمرات دوره راهنمایی تحصیلی و پایه اول متوسطه دانش آموز برابر نمونه برگ شماره یک هدایت تحصیلی (به میزان ۵۰ امتیاز).

ب) نظر مشاور بر اساس بررسی های مشاوره ای (به میزان ۵۰ امتیاز)

از مفاد آیین نامه هدایت تحصیلی و ضوابط ورود به رشته های چهارگانه نظری استفاده می شود که:

۱- انتخاب رشته در دوره متوسطه بعد از سال اول این دوره صورت می گیرد.

۲- در این انتخاب عوامل متعددی نظیر نمرات درسی دوره راهنمایی تحصیلی و سال اول متوسطه، نتایج آزمون های اجرا شده، نظر والدین، نظر دبیران و نظر خود

دانش آموز و در نهایت نظر مشاور دخالت دارد.

۳- فرم های مربوط به هدایت تحصیلی (شماره های ۵، ۴، ۳، ۲، ۱) در مورد هر یک از فارغ التحصیلان سال اول متوسطه تنظیم و تکمیل می گردد و بر اساس ملاک های مختلف، رشته های تحصیلی دانش آموزان به ترتیب اولویت پیش نهاد می شود.

در مورد نقش مشاوران در مدارس متوسطه و چگونگی استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره در این دوره در مقاله بعد بحث خواهد شد.

منابع:

- شکوهی، غلامحسین: تربیت و مراحل آن، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۰.

- صافی، احمد: آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، انتشارات سمت، چاپ سوم، ۱۳۸۱.

- صافی، احمد: تصویری از رشته های تحصیلی در دوره متوسطه و تحلیلی بر آن، فصل نامه تعلیم و تربیت، ۱۳۶۵.

- صافی، احمد: آموزش متوسطه در ایران، فصل نامه تعلیم و تربیت، ۱۳۶۵.

- وزارت آموزش و پرورش، تشکیلات وزارت آموزش و پرورش: دفتر بودجه و تشکیلات و روش ها، ۱۳۸۰.

- وزارت آموزش و پرورش: طرح جدید آموزش متوسطه، ۱۳۶۹.

- وزارت آموزش و پرورش: آشنایی با نظام جدید آموزش متوسطه ویژه دانش آموزان، معاونت آموزش متوسطه، ۱۳۷۶.

- وزارت آموزش و پرورش: آیین نامه اجرایی مدارس، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۷۸.

- وزارت آموزش و پرورش: آیین نامه آموزشی دوره سه ساله متوسطه روزانه، معاونت آموزشی، ۱۳۷۹.

- وزارت آموزش و پرورش: آیین نامه هدایت تحصیلی در دوره متوسطه، دفتر مشاوره و تحقیق، ۱۳۷۵.